

KARİKATÜRLERDE ECZACILIK

Halil Tekiner*

Etimolojik olarak İtalyanca *caricare* (yüklemek, doldurmak) kelimesinden gelen karikatür (Fr. ve İng. *caricature*, Alm. *Karikatur*) en basit tanımıyla bir kişi, tip ya da eylemin çizgilerle mizahi bir şekilde ifadesidir.¹ Bir başka tanıma göre ise insanların, varlıkların ya da olayların, çeşitli duygu ve düşüncelerin doğala ters düşen, olağanla çelişen gülünç yanlarını belirleyip bunları kimi zaman da yazıyla desteklenmiş bir mizahi anlatıma dönüştürme sanatıdır.²

Karikatürün ilk kez onaltıncı yüzyılda Annibale Carraci'nin (1560-1609) çizimleriyle başladığı kabul edilmekle birlikte, bu tarihi çok daha eskiye, örneğin abartılı insan başı figürleri çizen Leonarda da Vinci'ye (1452-1519), hatta şöenlerde gösteri yaparak halkı eğlendirenlerin resimlendiği Hitit tabletlerine kadar götürmek de mümkündür.³ Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllar boyunca karikatür hem form hem de anlayış bakımından hızla gelişerek onsekizinci yüzyıl sonunda başlı başına bir sanat halini almıştır. Bu tarihten itibaren de gördüğü toplumsal ilginin etkisiyle gazete ve dergiler aracılığıyla daha çok yaygınlaşmış ve artık sosyal ve politik bir eleştiri aracı niteliğini kazanmıştır.^{4,5}

Türkiye'de basılı ilk karikatür 1870 yılında Teodor Kasap'ın yayınladığı *Diyojen* isimli mizah dergisinde imzasız olarak yer almış, bu dönemde karikatürün ülkemizde tanıtılmasında Opçanadassis, Nişan Berberyan, Ali Fuad Bey (ilk Türk karikatürücü), Rıza ve Benetsanos gibi isimler öncülük etmişlerdir.⁶ İlerleyen dönemlerde bazı engellemelere rağmen, karikatür çizimine olan ilginin artmasına paralel olarak karikatür kısa sürede halk tarafından da benimsenmiştir. Türk karikatürü Cumhuriyet dönemiyle yeni bir ivme kazanmış, bu dönemde Cemal Nadir, Semih Balcıoğlu, Oğuz Aral, Nezih

* Uzm. Ecz. Dr. Yoğunbuç Eczanesi, Talas Cad. 39/B, Melikgazi 38030 Kayseri, haliltekiner@gmail.com

1 Arnold-Forster, Kate, & Nigel Tallis, *The Bruising Apothecary – Images of Pharmacy and Medicine in Caricature*. London: The Pharmaceutical Press, 1989, s.5.

2 Fidan, Bülent, *Reklam ve Karikatür*. İstanbul: Reklam Yaratıcıları Derneği, 2007, s.39.

3 Fidan, Bülent, *a.g.e.*, s.41.

4 Koloğlu, Orhan, *Türkiye Karikatür Tarihi*. İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2005.

5 Arnold-Forster, Kate, & Nigel Tallis, *a.g.e.*, s.5.

6 Koloğlu, Orhan, *a.g.e.*, s.26.

Danyal ve Turhan Selçuk'un da aralarında bulunduğu çok sayıda yetkin karikatürcü yetişmiştir.⁷

Pek çok meslekte olduğu gibi tıp ve eczacılık alanında da yaşanan gelişmeler zaman zaman karikatürlere konu olmakta, bu karikatürler dönemin eczacılığına dair taşıdıkları ipuçları nedeniyle eczacılık tarihi açısından da önem taşımaktadırlar. İncelenen karikatürlerde en sık řu konuların işlendiği görülmektedir: Eczaneler ve eczacılık hizmetleri, dönemin ilaçları ve önde gelen eczacıları, eczacılık mesleğinin sorunları, Eczacılık Fakültesi hoca, asistan ve öğrencileri, eczacılık eğitimi ve mesleki dersler, eczacılık terminolojisi, eczacılık sembolleri, politik konular, vb.

Retrospektif özellikteki bu çalışmanın materyalini Karikatür ve Mizah Müzesi Arşivi (İstanbul), Ordre National des Pharmaciens'in Karikatür Koleksiyonu (Paris), Royal Pharmaceutical Society of Great Britain'ın Karikatür Koleksiyonu (Londra), Wellcome Trust Library Arşivi (Londra), Türkiye'de yayınlanan eczacı yıllıkları, eczacılık dergileri, karikatür dergi ve albümleri, günlük gazeteler, karikatüre ilişkin Türkçe ve yabancı dildeki çok sayıda yayın, internet ve yazarın kişisel arşivinde yer alan karikatürler oluşturmaktadır. Bu makalede altı yüzden fazla karikatür arasından seçilen kırka yakın örnek yer almakta olup karikatürlerin seçiminde sanatsal değer ve eczacılık tarihi açısından önemi dikkate alınmıştır.

İLAÇ REKLAMLARINDA KARİKATÜR

Aydede, No.87-91, 5 Mart 1949, İstanbul

⁷ Balcıoğlu, Semih, *Türk Karikatürü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, 1987, s.5.

POLİTİK KARİKATÜRLER

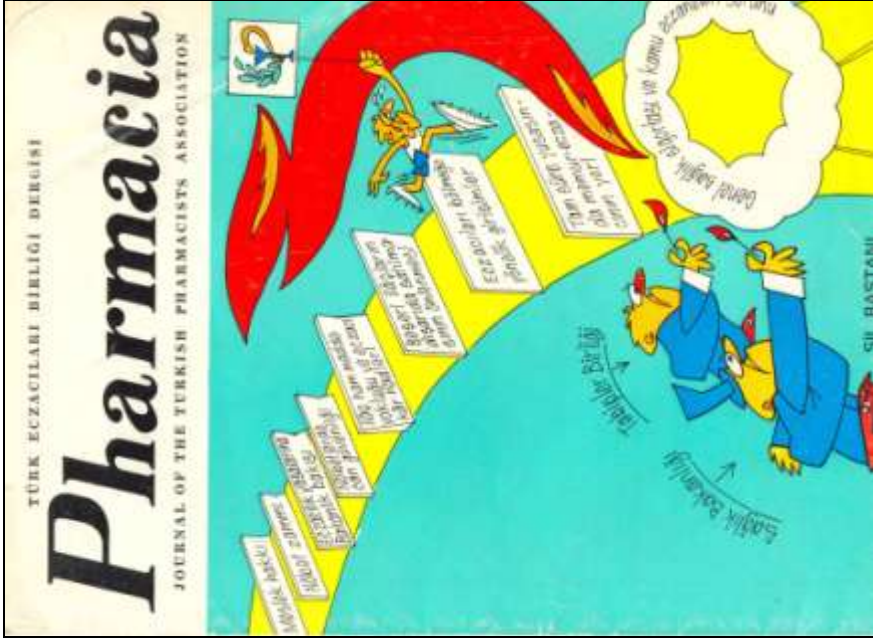
Ecnabiler Türkiye'de her işi yapamayacak!
Karagöz - Haydi bakalım Mister conı, tezgahı tarağı topla. Türkiye'de eczacılık, doktorluk, garsonluk, amelelik hep Türk tebaasından olanlara mahustur. Türk devleti şapka'yı giyer, medeni olur ama ecnebilere karşı da milletini böyle korur.

(Karagöz, 1925) Tabela'da "İngiliz Eczahanesi" yazıyor.

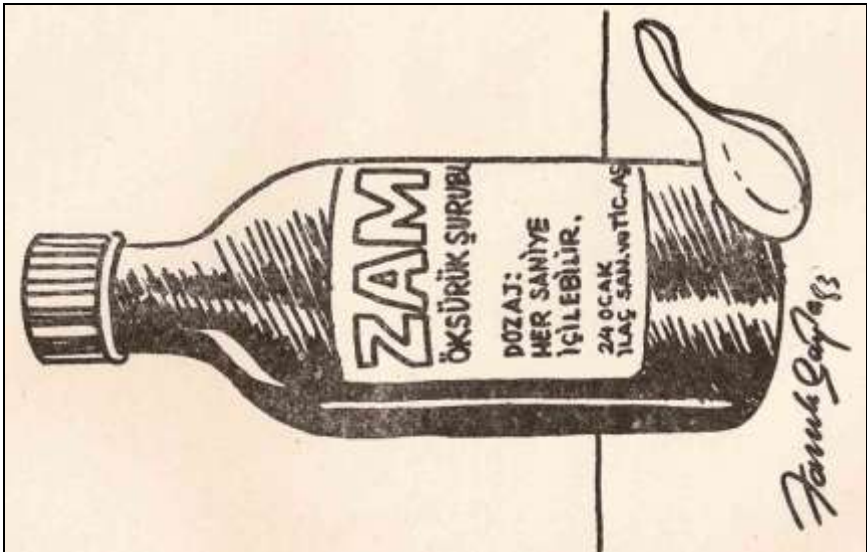
Türkiye Karikatür Tarihi (2005)

Çağdaş Eczacılık Dergisi (1978), Türk Eczacıları Birliği Arşivi

Pharmacia – Türk Eczacıları Birliği Dergisi (1978), Türk Eczacıları Birliği

Zam Öksürük Şurubu, Havan Eczacılık Dergisi, Sayı 20, Aralık 1983, s. 14.

ECZACI YILLIKLARI

İstanbul Eczacı Okulu 1948 Yıllığı (H. Tekiner Koleksiyonu).

İstanbul Eczacı Okulu 1948 Yıllığı (H. Tekiner Koleksiyonu)

ECZACILIK FAKÜLTESİ HOCA ve ASİSTANLARI

Prof. Dr. Hayriye Amal. *İstanbul Eczacı Okulu 1950 Yıllığı* (H. Tekiner Koleksiyonu).

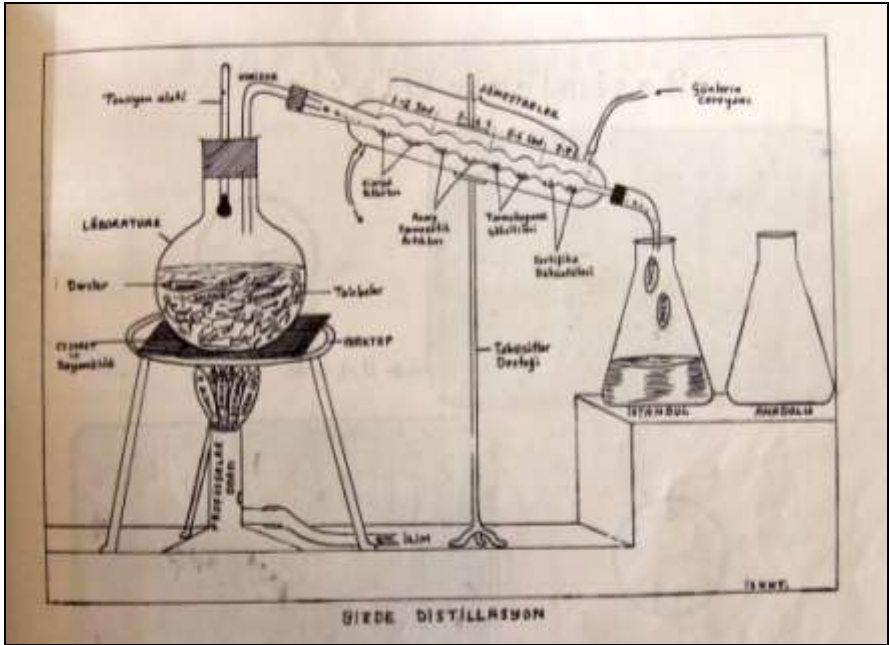
Prof. Dr. Turhan Baytop

Prof. Dr. Asuman Baytop

İstanbul Eczacı Okulu 1955 Yıllığı (H. Tekiner Koleksiyonu).

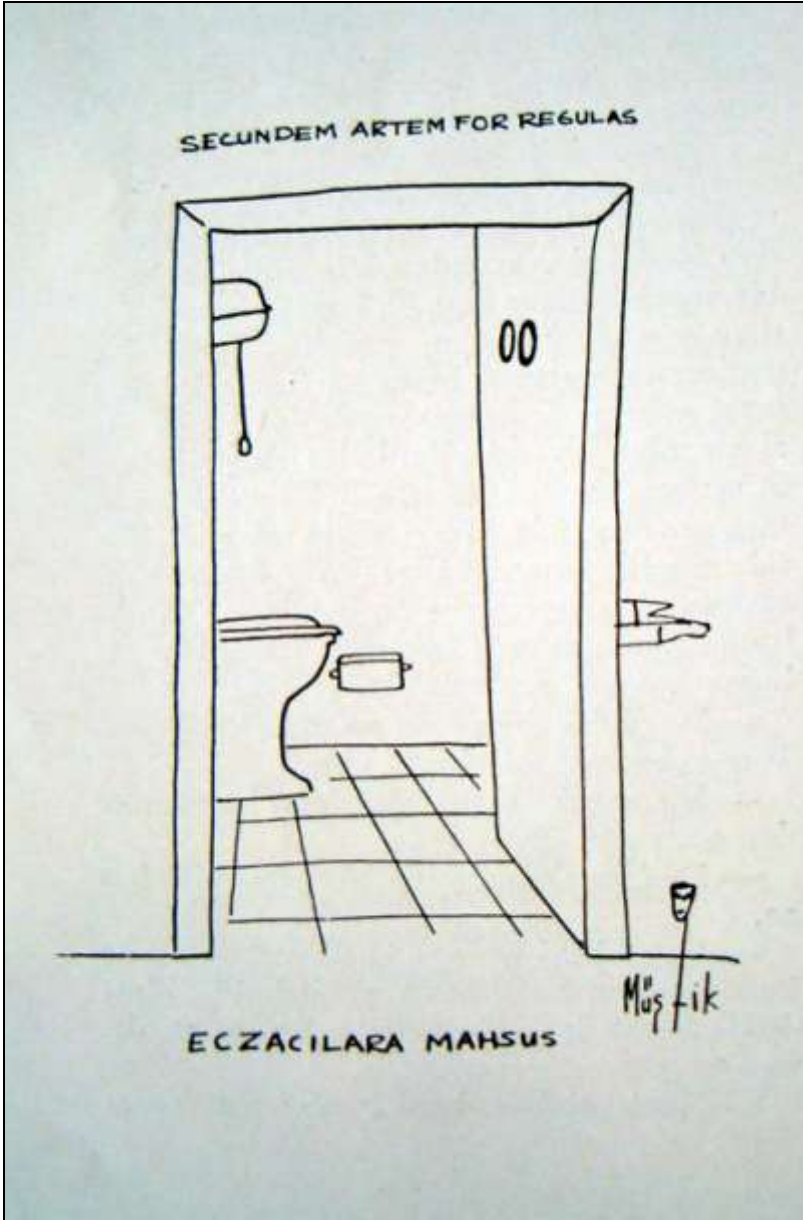
ECZACILIK EĞİTİMİ

İstanbul Eczacı Okulu 1955 Yıllığı (H. Tekiner Koleksiyonu).

İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi 1976 Yıllığı.

İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi 1965 Yıllığı.

ECZACI, ECZANE ve ECZACILIK HİZMETLERİ

Tıp Dünyasından En Güzel Fıkra ve Karikatürler (1976).

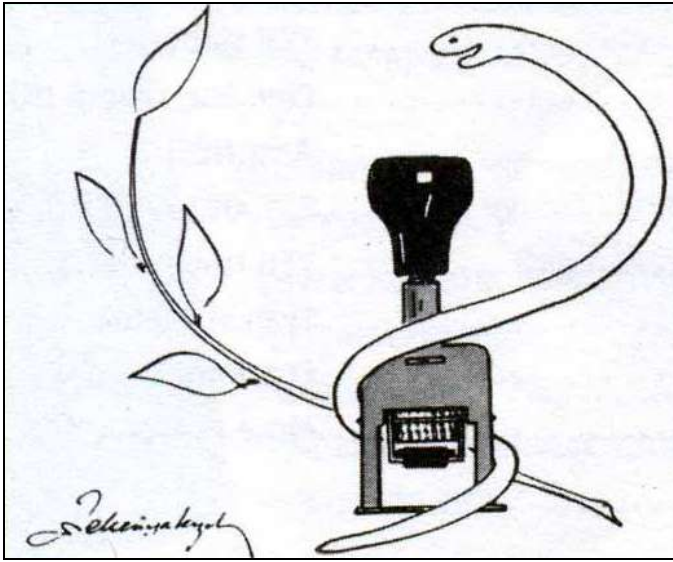
Türk Eczacılık Tarihi (2001)

Mehmet Zeber, 2003 (Karikatür ve Mizah Müzesi – İstanbul)

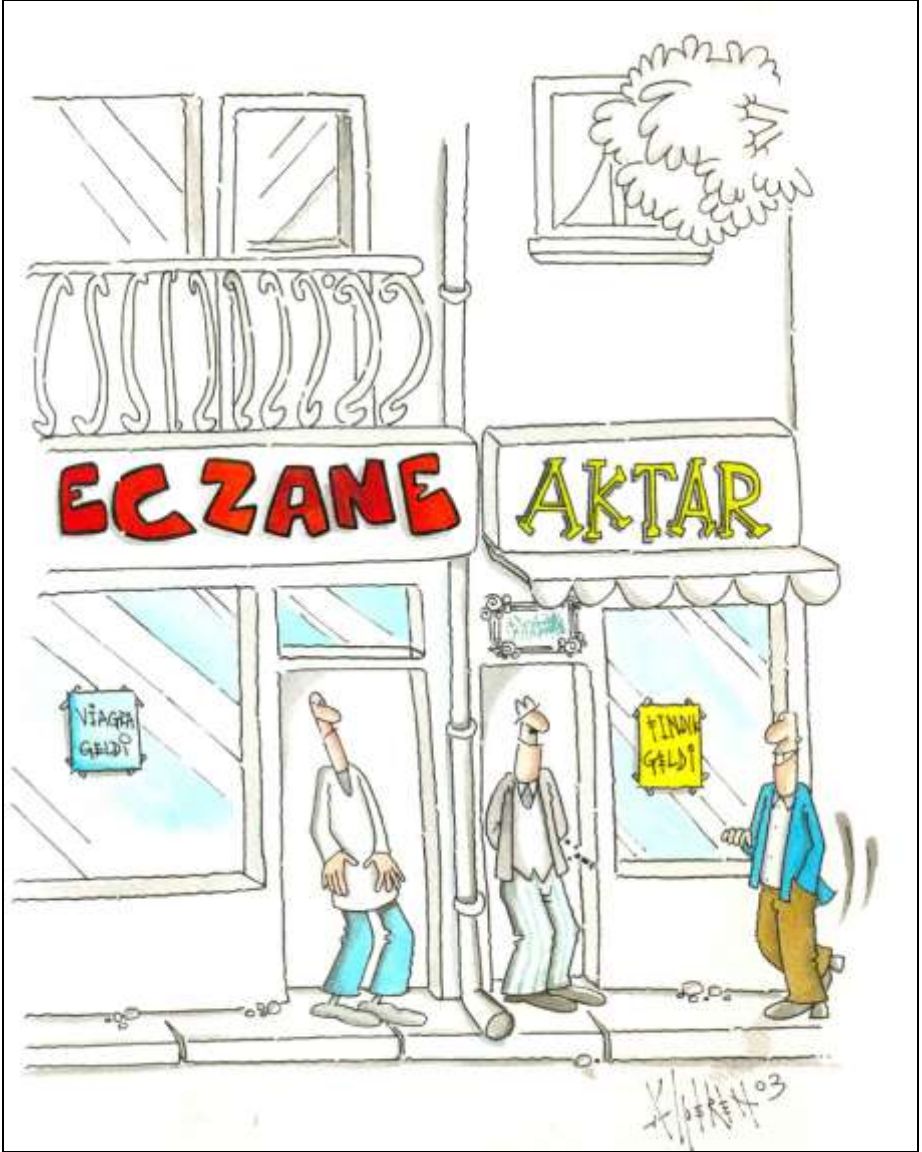
Akın Çavdarlı (Karikatür ve Mizah Müzesi – İstanbul)

Ecz. Zekeriya Kızıl (*Havan Eczacı Dergisi*, 1987), *TEB Haberler Dergisi*, Kasım-Aralık 2000.

Ecz. Özgen Özman, *Ondört Mayıs Eczacılık Dergisi* (2006).

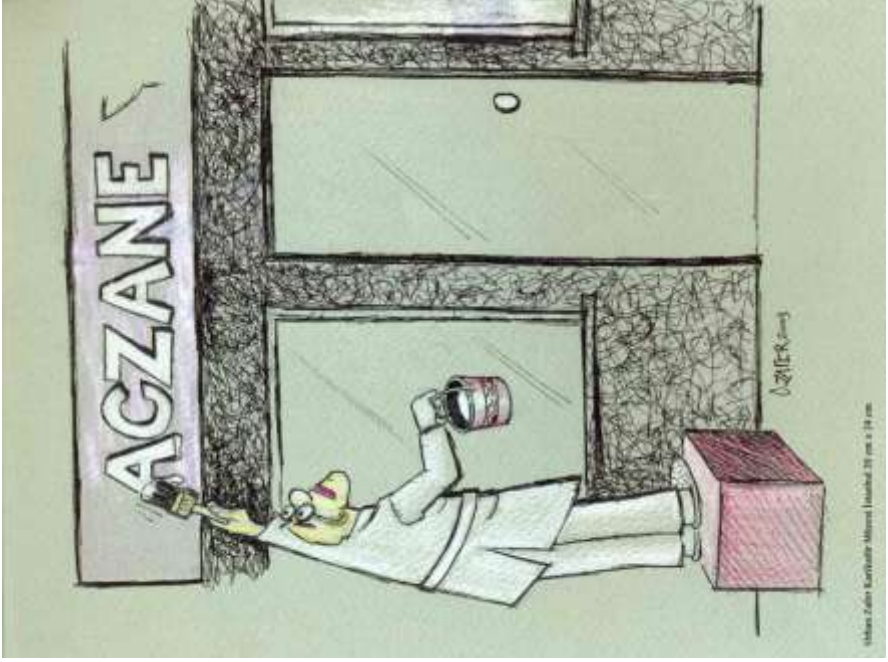
Alperen Koseođlu, 2003 (Karikatür ve Mizah Müzesi – İstanbul).

Ecz. Özge Özman,
TEB Haberler, Sayı
7-8 (2006).

Mert Ağaoğlu, 2003
(*Karikatür ve Mizah
Müzesi - İstanbul*).

Orhan Zafer, 2003 (Karikatür ve Mizah Müzesi – İstanbul).

Mete Ađaolu, 2003 (Karikatür ve Mizah Müzesi – İstanbul).

Hikmet Cerrah (Karikatür ve Mizah Müzesi – İstanbul).

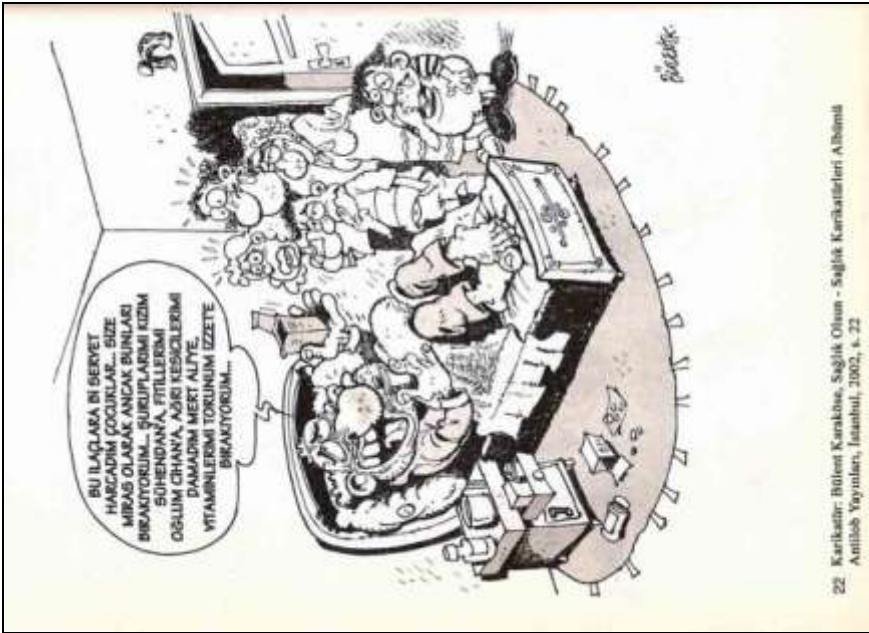

Orhan Gürel, *Posyon 86* (Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi 1986 Yılığ),
Türk Eczacıları Birliği Arşivi.

KARİKATÜRLERDE İLAÇ

Sezer Odabaşıoğlu (Karikatur ve Mizah Müzesi – İstanbul).

Bülent Karaköse, *Sağlık Ođlun – Sağlık Karikatürleri Albümü* (2002).

Açıklama: Çalışmama verdikleri destek için başta Karikatür Müzesi (İstanbul) olmak üzere Royal Pharmaceutical Society of Great Britain (Londra), Wellcome Trust Library (Londra), Ordre National des Pharmaciens (Paris), Terra İlaç ve Kimya San. Tic. A.Ş. (İstanbul), Türk Eczacıları Birliği (Ankara) Kütüphane Sorumlusu Dönsel Coşar, Mme Dominique Cassel, Dr. Christiane Staiger, M Jacques Gravé, Ecz. Remzi Tuncer, karikatürist Mahmut Karatoprak ve karikatürist Erdoğan Bozok'a teşekkür ederim.

Kaynaklar

Anonim, *Karikatür ve Anı Yarışması Mizah Ödülleri*, İstanbul: Terra İlaç ve Kimya San. Tic. A.Ş., 2005.

Anonim, *Karikatürler*. İstanbul: Yüksel Ofset, 1973.

Arnold-Forster, Kate & Nigel Tallis, *The Bruising Apothecary – Images of Pharmacy and Medicine in Caricature*. London: The Pharmaceutical Press, 1989.

Balcıoğlu, Semih, *Türk Karikatürü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2.bs., 1987.

Fidan, Bülent, *Reklam ve Karikatür*, İstanbul: Reklam Yaratıcıları Derneği, 1.bs., 2007.

Hein, Wolfgang-Hagen. *Die Pharmazie in der Karikatur*. Frankfurt: C. H. Boehringer Sohn, 1964.

İstanbul Eczacı Okulu Yıllıkları (1948-1965).

Karaköse, Bülent, *Sağlık Olsun – Sağlık Karikatürleri Albümü*, İstanbul: Antilob Yayınları, 2002.

Koloğlu, Orhan, *Türkiye Karikatür Tarihi*, İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2005.

Maldonado, Augustin. *La Collection Maurice Bouvet: La Caricature Pharmaceutique au XIXe Siècle*. Thèse pour obtenir le Diplôme d'Etat de Docteur en Pharmacie. Nancy: Université Henri Poincaré – Nancy I, 2001.

Sayiner, İlhan, *Tıp Dünyasından En Güzel Fıkra ve Karikatürler*, İstanbul: Sümül Basımevi, 1976.

Yavuz, Kamil (Yay. haz.), *Eczacı ve Eczaneler Karikatür Yarışması Albümü*. İstanbul: Terra İlaç ve Kimya San. Tic. A.Ş., 2003.

Pharmacy in caricatures

A *caricature* is art that exaggerates or distorts a person, society, or objects in a humorous and thought-provoking way. The common acceptance is that this art was first appeared with Annibale Carracci's (1560–1609) drawings in the sixteenth century; however, other instances are found as far back as the Bronze Age when Hittite's figurative paintings depicted entertainers at public feasts. In Turkey, a caricature was first published in Istanbul in Teodor Kasap's (1835–1905) satirical magazine *Diyojen*, without the artist's signature. The art of caricature soon became a popular amusement as well as a way of criticism for the public. As many other professions, pharmacy has also been represented

by this art, with many examples embedding historical clues that have been valuable in terms of the history of pharmacy. This study searches historical reflections of pharmacy in the art of caricature by examining ca. 40 examples selected from pharmacy school yearbooks, pharmacy journals, caricature and humor magazines, daily newspapers, caricature-related books, and the researcher's personal collection. The present study shows that the following subjects have been employed most frequently in caricatures: Pharmacies and pharmacy services, medicines, leading pharmacists, problems of the pharmacy profession, teaching staff and students at faculties of pharmacy, pharmacy education and courses, pharmaceutical terminology, pharmacy symbols, and politics.

Key words: Art, Caricature, Humor, Pharmacist, Pharmacy history

Karikatürlerde eczacılık

Karikatür; insan, toplum ya da varlıklarla ilgili her tür olayı abartılı ya da tahrif edilmiş bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü nitelikte bir sanat türüdür. Karikatürün ilk kez on altıncı yüzyılda Annibale Carracci (1560–1609) çizimleriyle başladığı kabul edilmekle birlikte bu tarihi çok daha eskiye, hatta şölenlerde gösteri yaparak halkı eğlendirenlerin resimlendiği Hititlere (Tunç Çağı) kadar götürmek mümkündür. Türkiye’de basılı ilk karikatür ise 1870 yılında Teodor Kasap (1835–1905) tarafından İstanbul’da yayınlanan *Diyojen* isimli mizah dergisinde imzasız olarak yer almış ve ilerleyen dönemlerde karikatür, geniş halk kitleleri tarafından da benimsenmiştir. Pek çok meslekte olduğu gibi eczacılık alanında yaşanan gelişmeler de zaman zaman karikatürlere konu olmakta ve bu karikatürler dönemin eczacılığına ilişkin taşıdıkları ipuçları nedeniyle eczacılık tarihi açısından önem taşımaktadır. Eczacılığın karikatür sanatındaki tarihsel yansımalarını araştıran bu çalışmanın materyalini eczacı okulu/fakültesi yıllıkları, eczacılık dergileri, karikatür dergi ve albümleri, günlük gazeteler, karikatüre ilişkin Türkçe ve yabancı dildeki çok sayıda yaygın ve yazarın kişisel koleksiyonunda yer alan karikatürler oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre eczacılıkla ilgili karikatürlerde en sık işlenen konular şunlardır: Eczaneler ve eczacılık hizmetleri, dönemin ilaçları ve önde gelen eczacıları, eczacılık mesleğinin sorunları, eczacılık fakültesi hoca, asistan ve öğrencileri, eczacılık eğitimi ve mesleki dersler, eczacılık terminolojisi, eczacılık sembolleri ve politik konular.

Anahtar sözcükler: Eczacı, Karikatür, Mizah, Sanat, Eczacılık tarihi.